

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Факультет інформатики, математики та економіки
Кафедра соціології та філософії

Пояснювальна записка
до дипломної роботи
за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр
на тему «Бібліотека як осередок популяризації додаткових освітніх послуг
містян»

Виконав: студент 4 курсу, групи 520і

Спеціальності 054 Соціологія

Фокша Максим Андрійович

Керівник: к. ф. н., доцент Букреєва І.В.

Рецензент: к. ф. н., доцент Семікін М. О.

Запоріжжя – 2024 року

Анотація

Фокша Максим Андрійович

Бібліотека як осередок популяризації додаткових освітніх послуг містян

У дипломній роботі досліджується трансформація бібліотек у сучасному суспільстві — від традиційних книгозбірень до багатофункціональних центрів, які сприяють реалізації концепції освіти впродовж життя. Особливу увагу приділено ролі бібліотек у популяризації додаткових освітніх послуг серед мешканців міста Мелітополь. Здійснено аналіз теоретичних засад функціонування бібліотек як культурних, інформаційних і освітніх інституцій, а також розглянуто перспективи їх розвитку в умовах інформаційного суспільства.

Емпіричною базою дослідження стали результати соціологічного опитування містян, проведеного в рамках проекту з картування громади, що дозволило виявити рівень поінформованості, запити на освітні послуги та наявні бар'єри. Зроблено висновки про необхідність посилення освітньої функції бібліотек шляхом впровадження інноваційних форм роботи, підвищення комфортності простору та налагодження комунікації з місцевою громадою.

Практичні рекомендації, викладені у роботі, можуть бути використані при формуванні освітньої політики на місцевому рівні.

Ключові слова: бібліотека, додаткові освітні послуги, освіта впродовж життя, соціологічне дослідження, Мелітополь, публічний простір, неформальна освіта.

Abstract

Foksha Maksym Andriiovych

Library as a center for popularization of additional educational services for citizens

The thesis explores the transformation of libraries in modern society - from traditional book collections to multifunctional centers that contribute to the implementation of the concept of lifelong learning. Particular attention is paid to the role of libraries in popularizing additional educational services among the residents of Melitopol. The author analyzes the theoretical foundations of the functioning of libraries as cultural, informational and educational institutions, and considers the prospects for their development in the information society. The empirical basis of the study is the results of a sociological survey of citizens conducted as part of a community mapping project, which allowed to identify the level of awareness, requests for educational services and existing barriers. Conclusions were drawn about the need to strengthen the educational function of libraries by introducing innovative forms of work, improving the comfort of the space, and establishing communication with the local community. The practical recommendations presented in the paper can be used in the formation of educational policy at the local level.

Keywords: library, additional educational services, lifelong learning, sociological research, Melitopol, public space, no

Зміст

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕКА ЯК ПОТУЖНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОСТІ.....	
1.1. Трансформація бібліотеки в інформаційний, освітній, культурний центр.....	
1.2.Сучасна бібліотека як публічно-інформаційний центр місцевої громади	
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ.....	
2.1. Бібліотеки Мелітополя як провайдери додаткових освітніх послуг.....	
2.2. Проблеми, можливості та потенційні ресурси додаткових освітніх послуг міста Мелітополь за результати соціологічного дослідження.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ...	

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні в умовах жорсткої конкуренції на ринку інформаційних ресурсів бібліотеки стикаються з проблемами впровадження нових бібліотечних послуг та вдосконалення системи якості обслуговування користувачів.

Внутрішнє середовище бібліотек не завжди достатньо комфортне для відвідувачів, а технології, які використовуються в бібліотеках, уже не відповідають очікуванням відвідувачів.

Сучасні бібліотеки змушені продемонструвати свою корисність і життєздатність перед лицем технічного прогресу та інноваційних технологій.

Протягом періоду трансформації, дослідження та формування нового іміджу вона стикається з складними викликами.

Бібліотеки як соціокультурні інститути повинні сприяти формуванню інтелектуальних і моральних цінностей у суспільстві, відображати й зберігати багатовікову інтелектуальну традицію.

Працюючи в інформаційному суспільстві, що швидко змінюється, і конкуруючи з Інтернетом, бібліотеки розширюють свої функції і часто позиціонують себе не лише як культурні установи, а й як платформи для вирішення інших гуманітарних проблем. Одним із найперспективніших напрямів є створення просторів для реалізації концепції навчання впродовж життя на базі

Останніми роками серед бібліотечних фахівців спостерігається значний інтерес до впровадження інноваційних форм роботи, здатних привернути увагу як користувачів бібліотеки, так і нових відвідувачів.

Сучасні читачі добре розуміються на комп'ютері та оснащені засобами мобільного зв'язку

Бібліотека покликана не тільки впливати на якість освіти, надавати джерела для отримання інформації, формувати моральні підвалини, норми і правила поведінки, а й сприяти духовному становленню людини, як особистості.

Тому в процесі трансформації бібліотечного простору, його ролі та функцій, формування нового суспільного іміджу бібліотеки поступово стають

повноцінними провайдерами освітніх послуг з усіма необхідними ресурсами для вищої освіти.

Стан розробки проблеми. Відмова від трактування освіти лише як початкового етапу життя людини та перехід до її нового розуміння – освіта має чергуватися періодами трудової діяльності впродовж всього життя людини. Цей підхід був започаткований у доктрині людського капіталу (Т. Шульг, Г. Беккер) та отримав подальшого розвитку в теоріях постіндустріалізму (Д. Белл, П. Друкер, В. Іноземцев, М. Кастельс, І. Нонака, М. Портер, Е. Тоффлер). У наші дні дослідженню проблематики безперервної освіти свої праці присвячують: Б. Ананьєв, В. Андрущенко, Л. Антошкіна, Ф. Кумбс, Л. Семів, О. Степанова, Р. Патори, О. Чикуров та ін. Розвиток неформальної освіти як вагомого чинника розбудови демократичних процесів в освіті висвітлений у наукових працях Р. Дейва, М. Ераута, Х. Коллі, М. Ноулеса, Д. Філда, П. Фордхема, П. Ходкінсона та ін.

Об’єкт дослідження – публічні бібліотеки міста Мелітополь.

Предмет дослідження – додаткових освітніх послуг містян в бібліотеці.

Мета – проаналізувати процес трансформації бібліотек міста як осередків отримання додаткових освітніх послуг містян.

Завдання дослідження обумовлені його метою і передбачають:

- Проаналізувати генезис становлення бібліотек в суспільстві модерніті та постмодерніті;
- Визначити місце і роль бібліотек у сучасного суспільстві;
- виявити, якими формами та видами додаткових освітніх послуг користуються/валися містяни;
- - Виявлено недоліки та переваги існуючої системи освітніх послуг у місті та причини відмови мешканців від отримання освітніх послуг.
-
- - Визначено найбільш цікаві та затребувані програми/курси додаткової неформальної освіти.

Гіпотези:

- оскільки в сучасному місті бібліотеки є культурними та освітньо-інформаційними центрами для містян, тому надання додаткових освітніх послуг на їхній базі стануть важливим засобом самовдосконалення та розвитку.

Методами дослідження є теоретичні загальнонаукові методи: історичний – при дослідженні трансформації функцій бібліотек; аналізу – при визначенні ролі та функцій бібліотек.

Емпіричною базою є дослідження, проведене Центром соціологічних досліджень МДПУ імені Б.Хмельницького «Картування громад як інструмент для впровадження політики «місто, що навчається» на прикладі міста Мелітополя Запорізької області» у рамках проекту «Містки громадської активності», що фінансується Європейським Союзом, Національним фондом на підтримку демократії та Польсько-Американським Фондом Свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», безпосередню участь у якому брала авторка.

Наукова новизна дослідження: надано ідентифікацію найбільш значущих соціальних проблем та перспектив щодо впровадження міської політики навчання упродовж життя.

Практичне значення дослідження: Висновки і методичні рекомендації можуть використовуватися у подальшій науковій розробці проблем, пов'язаних з організацією навчання містян та розробці програми з надання додаткових освітніх послуг органами місцевого самоврядування.

Апробація дослідження. Результати дослідження були апробовані у доповіді «Сучасна бібліотека як публічно-інформаційний центр місцевої громади» на X регіональній конференції учнівської молоді та студентства «Людина і світ», яка відбулася у 22 лютого в МДПУ імені Богдана Хмельницького.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних і електронних джерел у кількості 43 найменування, 2 додатків. Загальний обсяг роботи складає 45 сторінок.

РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕКА ЯК ПОТУЖНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОСТІ

1.1. Трансформація бібліотеки в інформаційний, освітній, культурний центр

Сьогодні, говорячи про долю вітчизняної культури, про книжки, зокрема, не можна не згадати історію виникнення перших бібліотек, які виявили археологи, відносяться до IV ст. до нашої ери. Величезний палац, де в ящиках і корзинах розкладені глиняні таблички, знайшли під час розкопок стародавнього держави Ассирія в м. Ніневії. Це «Будинок настанов і порад» - знаменита бібліотека царя Ашурбаніпала. На 30 тисячах глиняних табличках записані тексти на багатьох мовах з граматики, астрономії, історії, медицині. І це лише частина гігантської бібліотеки - то, що було знайдено при розкопках в середині XX в.[22]

У Стародавньому Єгипті бібліотеки, які називали «будинками папірусу» і «будинками життя», створювалися при палацах і храмах. Фараони надавали великого значення бібліотекам. Над входом в бібліотеку Рамзеса II висіла табличка з написом: «Душевні ліки». Фонд знаменитої Олександрійської бібліотеки, одного з семи чудес світу стародавнього світу, в період розквіту складався з 700 - 800 тисяч текстів на багатьох мовах.

У стародавньому Вавилоні ще в другому тисячолітті до н.е. була створена одна з найперших бібліотек на земній кулі. У ній зберігалися манускрипти, які докладно розповідають про так званий всесвітній потоп. А в бібліотеці храму стародавнього вавилонського м. Кута перебували манускрипти, описують історію створення світу і війну велетнів.

Слід ще сказати, що Стародавній світ взагалі не знав публічних бібліотек. Як правило, читачами древніх бібліотек були жерці, фараони, царі, багаті сановники. Лише дуже багаті люди могли мати книги. Справжня історія бібліотек почалася в Греції, де виникло і саме слово «бібліотека», що означає

«зібрання книг». Еллада (давня назва Греції) - батьківщина бібліотек. Уже в V ст. до н. е. освічені люди в Греції стали збирати особисті бібліотеки. [25, с. 36]

Про роль бібліотек в житті людей можна судити вже по тим образним найменуванням, які їм здавна привласнювали. Їх називали храмами мудрості, пам'яттю людства, сховищами скарбів цивілізації. [10]

Бібліотека - це звичайне і в той же час дивовижне місце, тому що в цьому приміщенні живуть книги. Ми звикли до книги, рідко думаємо про неї, як про диво, як про скарб, і буває, що не завжди цінуємо і бережемо її. Але вдумайтеся, адже книга донедавна була єдиним засобом передачі знань від покоління до покоління. Як тільки люди винайшли писемність, з'явилася можливість збирати і накопичувати знання.

Вся історія людського розуму пов'язана з книгами і бібліотеками. Це зовсім не спокійна історія! За книги билися, їх спалювали, втрачали, знаходили, відкопували в руїнах похованих часом міст, рятували від ворожої навали як найдорожче. Сьогоднішня бібліотека здається втіленням тиші, спокою і порядку.

Якщо уявити, що бібліотека - це скриня з текстами, то наразі ми – пасивні користувачі. При цьому залишаємо за собою багато інформаційного шуму. В такій логіці сучасна українська бібліотека виглядає як перша обчислювальна машина, що займала цілу кімнату, - і чомусь залишилась донині. Скриня для зберігання інформації перетворилась на хмарні технології, книжка – не єдиний зараз носій інформації, гаджети – це наразі інструменти пізнання.

Сучасне бібліотечне середовище – це ніби мережа з тридцяти п'яти тисяч обчислювальних машин першого покоління, які останні двадцять років не можуть перетворитися на персональні комп'ютери. При цьому бібліотеки мають чимало ресурсів: будівлі у центрі міст і сіл, довіру батьків і суспільства, бренд інтелектуального середовища, працівників, які багато читають і багато знають. За таких умов здається, що зміни невідворотні, але їх чомусь немає. Можливо, тому що до бібліотек ще не прийшло розуміння, що безкоштовність не є цінністю. І що сьогодні самої лише книжки недостатньо для того, щоб залучити

до себе людину – занадто багато є альтернатив. Потрібна додаткова цінність. [27, с.20-22]

Бібліотека може бути набагато ширшим поняттям, ніж передача книжок. І як воно стає місцем для культури сучасних людей, спільного життя, нових відкриттів і появи атмосферних просторів?

Чи це платформа для занурення в інші контексти та історичні періоди.

- Місцеве самоврядування (міське, районне, сільське).

– Бібліотеки для наукових, навчальних та спеціальних навчальних закладів, – Бібліотеки для підприємств, організацій та установ.

Основними функціями бібліотеки є:

1) Кумулятивна функція бібліотеки досягається шляхом збору та концентрації документів різного формату, змісту та призначення, незалежно від того, коли і де вони були створені.

2) Меморіальна. Суть меморіальної функції полягає в збереженні сукупності зібраних документів з метою їх передачі в часі і просторі;

3) Комунікативна. Комунікативна функція бібліотеки реалізується за допомогою задоволення інформаційних і соціально-культурних потреб користувачів;

4) Освітня;

5) Науково-допоміжна;

6) Виробничо-допоміжна. Науково-допоміжні та виробничо-допоміжні функції реалізуються шляхом створення умов для інформаційного сприяння науці, економіці і виробництву;

7) Сприяння систематичного освіти, самоосвіти;

8) Забезпечення можливості для творчого розвитку особистості; прилучення людей до культурної спадщини, розвиток в них здатності сприймати мистецтво, наукові досягнення;

9) Дозвільна. Дозвільна функція бібліотеки реалізується шляхом створення умов для організації інтелектуального дозвілля.

Ключовим елементом бібліотечної системи, що об'єднує мережу публічних бібліотек країни, є публічна бібліотека, яка надає широкий спектр ресурсів і послуг для всього населення і тим самим відрізняється від усіх інших бібліотек.

Публічна бібліотека - один з найдемократичніших соціальних інститутів, що завжди був невід'ємною частиною соціуму, наближений до конкретних людей, з їх інтересами і потребами. Тільки при умові, що в ній зацікавлене населення, яке готове її підтримувати, бібліотека стає необхідною складовою інфраструктури регіону. [23]

Доводячи суспільству своєю життєздатність, адже в суспільстві репрезентуються і інші системи цінностей, вона постійно шукає відповіді на актуальні питання:

- Яка роль і місце публічної бібліотеки в громадянському суспільстві?
- Якій стан сучасних публічних бібліотек в процесі трансформації: від часу заснування до перетворення в культурно-інформаційні та громадські центри?
- Чи розуміє суспільство їхню роль у своєму поступі вперед?
- Як у непростих сучасних умовах зробити діяльність публічних бібліотек ефективною?
- Яким чином динамічне впровадження інформаційних технологій сприятиме постійному та комплексному оновленню публічних бібліотек?
- Як безпосередньо впливають публічні бібліотеки, а саме регіональні книгозбірні України, на зміни в усіх сферах життя громадянського суспільства?
- Чи відповідають вони потребам місцевого населення, вимогам сьогодення?
- Яким законодавчим інструментарієм культурної політики в Україні публічні бібліотеки повинні керуватись?
- І нарешті, як повинна працювати публічна бібліотека сьогодні?

Нові типи бібліотек набувають нових можливостей. Додаткових приміщень, більше можливостей, навчання та більше подій – все це частина трансформації звичайної бібліотеки в культурно-мистецький центр.

Крім того, під час реконструкції в архітектурних рішеннях втілюються нові бачення.

Старі, затхлі кімнати будуть перетворені на світлі, спроектовані простори з теплими комплексами у віконних рамах.

Працювати там має бути комфортно та привабливо для потенційних відвідувачів. [3, с.4-6]

В сучасних умовах інформаційний простір суспільства екстенсивно розширюється, людина живе на перетині десятків, а то й сотень інформаційних потоків. Спостерігається динамічне зростання різних каналів комунікації. При цьому швидкість поширення інформації при наявності такої властивості інформаційного простору, як масове тиражування, призводить до того, що інформація практично одночасно досягає користувачів в самих різних точках світу.[2, с.61]

Інформація, інформаційні технології перетворилися в значущу домінуючу суспільного розвитку. Виробництво і використання інформації стають головним чинником соціальних змін, джерелом формування нової соціальної структури суспільства. Безсумнівно, що успішне функціонування інформаційного суспільства знаходиться в прямій залежності від розвиненості мережі інформаційних інститутів.

Розвиток інформаційних інститутів, що забезпечують створення, накопичення, переробку і різні способи трансляції інформаційних ресурсів, виступає важливим фактором життя суспільства. Одним з традиційних інформаційних інституцій, які надають всебічну інформацію своїм користувачам, є бібліотека. Поряд з іншими інформаційними інститутами суспільства вона являє один з каналів трансляції інформації. [15]

Соціальна роль і значимість бібліотек, напрямки їх діяльності кардинально змінилися протягом історично короткого терміну часу. Зміни, що

відбулися в 1990-і і 2000-і роки соціальні, культурні, економічні та політичні процеси детермінували масову втрату довіри до соціальних інститутів, включаючи бібліотеку. В результаті цього бібліотека в даний час знаходиться в процесі трансформації та визначення рівня відповідності, наявних ресурсів сучасним вимогам, які висуваються з боку суспільства. Детермінантою цих процесів стали ряд зовнішніх і внутрішніх соціальних факторів. До числа зовнішніх факторів необхідно віднести соціально-економічне та культурно-інформаційне середовище, бібліотеку як соціальний інститут. Внутрішні чинники пов'язані з діяльністю бібліотеки, яка незалежно функціонує і організаційно оформлена структурою. З одного боку, бібліотека змушена адаптуватися до нових потреб користувачів, займати нові ніші, а з іншого боку, зберігати риси традиційної бібліотеки. [24, с. 36-37]

Розвиток інформаційного суспільства змінює не тільки зміст і форми роботи бібліотеки, а й погляд на бібліотеку як традиційний соціальний інститут. Абсолютно очевидна необхідність рефлексії процесів, що відбуваються в українських бібліотеках у контексті і під впливом нових інформаційних технологій, детермінованих суспільним розвитком. Вельми значущим є уточнення ролі бібліотеки як інформаційного інституту сучасного суспільства, виявлення форм її діяльності в умовах інформаційного суспільства, а також визначення спектру завдань і функцій, які вона вирішує. Нові процеси і явища в соціальній структурі суспільства зажадали визначення сьогодення і майбутнього бібліотеки як інформаційного інституту суспільства. [9, с. 134]

Зростання значення інформації в розвитку сучасного суспільства, зміна ролі бібліотек у задоволенні і формуванні інформаційних потреб, як окремих громадян, так і суспільства в цілому, детермінували необхідність переосмислення положення інституту бібліотеки в умовах вдосконалення його структури і переходу до нових інформаційних реалій.

Книга зіграла і продовжує грати основну роль у розвитку нашої цивілізації. Гігантська, накопичена за століття бібліотека - це надійна пам'ять людства, на якій зафіксовані його звершення і мрії, прозріння і помилки. Ця

бібліотека створювалася на камені і металі, глиняних табличках і дерев'яних дощечках, свитках папірусу і пергаментних кодексах, пальмових листках і бересті, шовку і папері - змінювався матеріал і спосіб виготовлення, але незмінним залишалося її призначення: служити збереженню і передачі знання, досвіду, художніх цінностей.

А бібліотеки важливі для суспільства тому, що вони забезпечують всім громадянам доступ до знання і культури. У всьому світі бібліотеки є першим притулком для користувачів інформації, доступним для всіх верств населення. [20, с. 17]

В інформаційному суспільстві визначальним фактором стає не тільки інформація і її отримання, але і культура, тому життєво необхідне значення для кожного набуває доступ до інформації незалежно від її типу, місця і часу, а також культура роботи з нею. У всьому світі першим місцем для користувачів інформації, доступним для всіх верств населення, є публічні бібліотеки. Це пояснюється унікальним поєднанням ресурсів, послуг і індивідуальної підтримки, яка надається читачеві. [12, с. 295]

Бібліотека - найважливіший соціальний інститут, що підтримує і просуває державні реформи, активно впливає на процеси науки, освіти, соціального розвитку, економіки, культури.

Можна з упевненістю констатувати, що сьогодні бібліотеки увійшли в інформаційну стадію розвитку, що відповідає сучасним української реальності. Нинішнє суспільство вимагає інновацій і зростання інформаційних технологій. Хотілося б, щоб правова база розвитку бібліотечної справи надавала можливості для організації цього процесу на принципово нових засадах.

1.2. Сучасна бібліотека як публічно-інформаційний центр місцевої громади

Сучасний період соціальної трансформації суспільства ставить перед українськими бібліотеками завдання вибору напрямку і функцій для розвитку свого соціального життя з урахуванням загальнолюдських і національних пріоритетів, на тлі поляризації сучасного українського суспільства, негативного впливу інформаційної цивілізації. [21]

Бібліотека збирає, зберігає і постійно оновлює інформацію, в тому числі юридичну, про все, що створила людина, що він хотів і що зміг зберегти. Люди потребують доступу до інформації та знань через бібліотеки, але це практично єдиний безкоштовний заклад культури, мережа якого охоплює всю територію країни.

Бібліотека дозволяє суспільству зберегти необхідний запас міцності під час техногенних аварій і соціальних потрясінь, щоб через певний час відновити виробництво, соціальні відносини і вийти на новий рівень суспільного розвитку. Тим самим бібліотека забезпечує стійкість суспільного життя.

При цьому бібліотека не перетворюється в архів або склад розрізнених відомостей. Здійснюючи систематизацію, зберігання та поширення культурної спадщини, вона організовує навігацію в світі культури, в світі інформації та знань.

Сучасній бібліотечної практикою накопичено багатий арсенал форм і методів індивідуальної роботи з користувачами і задоволення їх потреб. Будучи специфічним соціальним інститутом, бібліотека орієнтується на цінності кожного її реального і потенційного користувача, стає транслятором цих цінностей для інших індивідів, соціальних груп і людства в цілому. [6, с. 250]

Бібліотека відіграє важливу роль громадського «місця». Вона не тільки дозволяє людям вступати в неформальні контакти, забезпечує можливість комфортного спілкування з іншими людьми, але стає «куточком для відпочинку», де можна сховатися від тиску технологічного світу. В цьому

випадку бібліотека виконує соціальну функцію «третього місця», тобто такого місця, де людина відчуває себе захищеним (передбачається, що перші два таких місця - будинок і робота).

Сучасні бібліотеки переходять з реального простору у віртуальний, руйнуючи його фізичні межі. З одного боку, це забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору, в тому числі представленим в мережі Інтернет. З іншого боку, вона створює Електронні інформаційні ресурси (бази даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайти, веб-портали), до яких можна отримати доступ за межами фізичних стін. Нарешті, бібліотека надає віртуальний сервіс для пошуку інформації та необхідних знань.

Бібліотека долає межі інформаційно - комунікаційних функцій і бере на себе роль освітнього закладу-ще одного комунікаційного інституту. Освітня функція бібліотеки включає в себе комплекс заходів, спрямованих на забезпечення духовного відродження суспільства. Сучасні бібліотеки сприяють формуванню соціально компетентних особистостей, забезпечуючи єдність загальної (загальнокультурної) і спеціальної (професійної) освіти в освітньому процесі як в широкому сенсі (трансляція культурних норм і цінностей нинішньому і майбутнім поколінням), так і у вузькому сенсі (забезпечення інформаційної підтримки освіти дітей). фізичні особи). Виконуючи освітню функцію, бібліотека завжди була одним з універсальних способів пізнання. Універсальність виявляється в стратифікації суспільних потреб та рівнів пізнавальних завдань, що вирішуються бібліотекою, наприклад: первісна ліквідація безграмотності взагалі або в якійсь окремій області знання, самоосвіта або науково-дослідна робота і т. п. [30]

Сучасна бібліотека вносить важливий внесок у поширення та підвищення інформаційної культури, яка, поряд з комп'ютерною грамотністю, стає одним з найважливіших умов діяльності людини як повноцінного члена сучасного і майбутнього суспільства.

Діяльність, спрямована на вільний духовний розвиток читачів, залучення до цінностей вітчизняної та світової культури, створення умов для культурного (репродуктивної і продуктивної) діяльності становить культурну функцію бібліотеки.

Бібліотека через читання сприяє становленню людини як культурної, освіченої особистості, оскільки володіє унікальними властивостями створення атмосфери інтелектуальних, моральних, естетичних пошуків і переживань під впливом читання.

У зв'язку з активним входженням в наше життя новітніх інформаційних технологій, виникли "Віртуальні бібліотеки" - розподілена в просторі телекомунікації мережу загального користування, орієнтована на обмін даними між бібліотеками. Документи у віртуальній бібліотеці зберігаються у формі. Користувач, який звертається до пошукових машин глобальної мережі, може отримати їх, не обов'язково, будучи читачем бібліотеки. Середовищі віртуальної бібліотеки може мати в своєму складі ряд територіально віддалених один від одного бібліотек, що виконують функції інтегрованого спілкування і отримання інформації про наявні бібліотечних ресурсах. [29, с. 25-26]

Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігаторів у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних громадських структур. А головне те, що зараз у свідомості бібліотекарів ідея доступу до інформації перевалює і над ідеєю володіння нею.

Створення локальних комп'ютерних мереж дозволило автоматизувати бібліотечні процеси для оперативного надання користувачам інформації в традиційній та електронній формах. Завдяки універсальності своїх фондів бібліотеки задовольняють інформаційні потреби сучасного користувача, а використання інформаційних технологій розширюють можливості з надання доступу до електронних джерел інформації. Поширення мультимедійних засобів створило умови для становлення і розвитку системи, нових медіа-ресурсів і сервісів в кожній бібліотеки, що надає доступ до світового інформаційного простору.

Електронні технології дозволяють реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. [8, с. 648]

Однак основні види бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів залишилися традиційними:

✓ Забезпечення первинними документами; довідкове забезпечення, що передбачає надання відомостей про джерела, в яких міститься релевантна інформація або інформація з джерел, якими володіє бібліотека;

✓ Вибірковий пошук інформації, передбачає селекцію затребуваною інформації, сформульованому за тематичним ознакою;

Ретроактивний пошук інформації про джерело або самої інформації по суміжних темах в послідовності документів певного історичного періоду.

З розширенням сфери бібліотечних та інформаційних послуг Питання забезпечення відповідного рівня користувачів залишається актуальним. Важливим напрямком бібліотечної роботи в галузі бібліотечно-інформаційного обслуговування є посилення формування інформаційної культури користувачів.

Сьогодні бібліотеки відіграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства. Залучаючи населення багатьом своїм заходів і акцій, вони сприяють підвищенню соціальної активності людей, формують у них суспільну свідомість, допомагають створювати особливий суспільний мікроклімат в регіоні свого впливу.

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення і розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розвитку читацької, мислячої і освіченої нації, здатної практично втілювати отримані знання і досвід у розбудову незалежної України. [5]

Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, повага прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального,

технологічного, природного і фінансового капіталу держави та реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек.

Історія створення, формування, діяльності бібліотек — це невід'ємна частина історії взагалі. Бібліотеки завжди виникали та існували в конкретному історичному середовищі, були підпорядковані місцевій владі, служили ідеалам якщо не суспільства то влади.

То яка ж вона, історія бібліотек міста Мелітополя? Центральна бібліотечна система Мелітополя була організована в 1978 році на базі окремої міської публічної бібліотеки, як освітня, культурна та бібліотечно-інформаційна структура. [28] Система включає 5 публічних бібліотек, що забезпечують понад 28 000 читачів, 160 000 відвідувань, 601 000 опублікованих книг та іншу інформацію на рік.

Напрямки діяльності Центрального банку: максимальне задоволення потреб товариства в книгах та інформації шляхом організації бібліотечного, довідкового, інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів; ключ користувачів; 12.12.2011 № 1271 "Про затвердження Переліку платних послуг, які можуть надавати Заклади культури на основі держава і спільна власність" та розпорядження Департаменту культури Мелітопольської міської ради від № 10, датоване постановою Кабінету Міністрів України, з урахуванням їх запитів та можливості надання додаткових послуг користувачам від 03.12.2012. "Про впорядкування надання послуг закладами культури"; здійснення організаційно-методичної підтримки бібліотек міста незалежно від форми власності; організація та здійснення масової роботи з популяризації літератури шляхом впровадження нових активних форм.

Одна з найстаріших бібліотек міста після центральної міської бібліотеки ім. М. Лермонтова є дитяча бібліотека «Мальвіна», яка буда відкрита 14 квітня 1938р. Бібліотека складається з трьох відділів: молодший абонемент, де обслуговуються діти 1-3 класів, старший абонемент (4-8 класи) і читальний зал.

І в теперішні часи бібліотека стає центральною дитячою бібліотекою та методичним центром в роботі для бібліотек, які обслуговували юних читачів. До

сьогоднішніх днів бібліотека проводить щорічні семінари на актуальні теми, на які запрошуються цікаві гості і обговорюються сучасні форми роботи.

10 жовтня 1952р. була відкрита бібліотека для дорослих ім. В. Маяковського. У 1978р. бібліотека увійшла до складу Мелітопольської централізованої системи як бібліотека – філія. Бібліотека організовує розгорнуту структуру обслуговування: читальний зал (юнацька кафедра), абонемент (дитяча кафедра) і обслуговує всі категорії читачів: пенсіонерів, робітників, службовців, студентів, учнів, дітей.

У 1961 р. в місті Мелітополь була відкрита бібліотека ім. Т.Г. Шевченка.

З тих давніх часів у житті бібліотеки відбувалось багато змін: у 1978 році бібліотека увійшла до складу централізованої бібліотечної системи міста; збільшила свій книжковий фонд, розширила свою структуру, надає нові бібліотечні послуги. Сьогодні бібліотека імені Т. Г. Шевченка є інформаційним, освітнім та культурно - розважальним центром мікрорайону нашого міста.

01 липня 1968р. була відкрита бібліотека ім. Горького. У 1978 році бібліотека увійшла до складу Мелітопольської ЦБС, як бібліотека філія №1. Зручне розташування бібліотеки дає змогу обслуговувати всі категорії населення: дітей, школярів, студентів, робочих, пенсіонерів та інших.

Маючи сучасне технічне обладнання бібліотека взяла участь у проектах «Technology Nation», за яким проводилось навчання користувачів програмуванню за новітніми технологіями.

Сучасні бібліотеки в умовах технічного прогресу та інноваційних технологій змушені доводити свою корисність і життєздатність. У період трансформації, пошуку і формування нових образів перед нею стоять непрості завдання. З одного боку, бібліотекам необхідно зберігати цю функцію як соціокультурного інституту, що сприяє формуванню духовно-моральних цінностей в суспільстві і відображає його багатовікові інтелектуальні традиції. З іншого боку, в швидко мінливому інформаційному суспільстві, в умовах конкуренції з Інтернетом, бібліотекам необхідно розширювати свої функції,

часто позиціонуючись не тільки як установи культури, а й як платформи для вирішення інших гуманітарних проблем.

Економічні перетворення в сучасному суспільстві, що характеризуються зростаючими інформаційними потоками та високотехнологічністю виробництва, змушують людину постійно оновлювати свої знання, уміння й навички, щоб залишатися компетентним і затребуваним фахівцем, здатним до успішної реалізації в професійній діяльності.

Основним принципом системи освіти в розвинених країнах є залучення громадянина до освіти, яка постійно триває протягом усього його життя. Розвиток безперервної освіти став одним із соціальних факторів глобалізації та комп'ютеризації поряд із формуванням суспільства знань. Освіта більше не обмежується роками чи десятиліттями на початку життя, оскільки постійне оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення та навчання для досягнення успіху в житті.

Сьогодні посилення існуючого дисбалансу між вимогами ринку праці й пропозицією освітніх послуг доводить, що повноцінний розвиток особистості стає неможливим без здатності до активної участі в мінливих суспільних процесах й адаптації в умовах зростаючої мобільності. Такого роду дисонанс покликана компенсувати саме безперервна освіта, зорієнтована на освіту дорослих громадян задля довготривалого підтримання їх креативного та інноваційного потенціалу, а отже, і для забезпечення соціально-культурного прогресу держави в цілому.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

2.1. Бібліотеки як провайдери додаткових освітніх послуг

Сучасні бібліотеки Мелітополя поступово стають ефективним комунікативно-освітнім простором для реалізації концепції освіти протягом життя. Весь цикл освіти для дорослих складається з 5 етапів: визначення потреб, планування, організація, реалізація та оцінка. Педагогічна енциклопедія дає категорії «безперервної освіти» близько десятка визначень [17], узагальнюючи які, під безперервністю освіти ми розуміємо стадійний і цілісний довічний процес, що забезпечує поступальний розвиток творчого потенціалу особистості і всебічне збагачення її духовного світу. Це дослідження ставить на меті аналіз проблеми неформальної освіти для дорослих як складової безперервного навчання.

Безперервна освіта забезпечує організаційну та змістовну єдність та подальший взаємозв'язок освіти на всіх рівнях, задовольняючи прагнення людини до самоосвіти та розвитку протягом усього життя.[4]

Слід зазначити, що в інформаційному суспільстві формуються складні фактори, що визначають необхідність постійного оновлення одержуваної освіти, що дає можливість використовувати якісно нові технології для оновлення знань.

Одним з найбільш перспективних напрямків є формування бібліотечних просторів для реалізації концепції навчання протягом усього життя за допомогою неформальної освіти.

Основними принципами неформальної освіти є доступність і волонтерство. У поєднанні з концепцією "навчання протягом усього життя" неформальна освіта може стати оптимальним інструментом для людей з абсолютно різними цілями - від усунення прогалин у базовій освіті до отримання знань для професійної діяльності.

Сьогодні практично будь-яке навчання, вірніше, весь досвід, який безпосередньо не призводить до отримання диплома, можна вважати неформальною освітою.

Термін "неформальна освіта" використовується для характеристики освітніх процесів, організованих поза традиційною (формальною, нормативною) системою освіти, спрямованих на задоволення пізнавальних потреб певної групи людей. На думку зарубіжних експертів, цей термін не випадково широко поширений при характеристиці освіти в країнах, що розвиваються. У цих країнах системи формальної освіти доступні лише невеликій частині населення, але неформальна освіта створює більш дешеві і доступні методи навчання для всіх, навіть для найбідніших верств населення [16, с.168].

Крім того, що неформальна освіта дорослих спрямована на підтримку необхідного рівня соціальних та освітніх здібностей дорослих, вона також може бути використана для надання ефективної психолого-педагогічної підтримки людям, які опинилися у важких і критичних життєвих ситуаціях.

Ефективність такої підтримки обумовлена деякими особливостями неформальної освіти, які вигідно відрізняють її від формальної освіти. Серед цих характеристик необхідно, перш за все, підкреслити його гнучкість, яка проявляється в здатності швидко знаходити соціально-освітні потреби дорослих в кризових ситуаціях, розробляти навчальні програми, спрямовані на заповнення дефіциту соціально-освітніх здібностей, якими володіє людина в кризових ситуаціях, підібрати команду тренерів, що володіють необхідними знаннями і навичками, для розвитку соціальної психології в зв'язку з наслідками кризових ситуацій. Необхідно створити комфортні умови у сфері освіти дорослих з урахуванням економічних, демографічних та інших особливостей дитини [7, с.322].

Історично склалося так, що якщо неформальна освіта виконувала компенсуючі факультативні функції по відношенню до формальної освіти, то співвідношення між ними поступово змінюється на протилежне.

У той же час неформальна освіта - це не стільки варіант, скільки доповнення і продовження існуючої системи освіти.

На відміну від системи формальної освіти, яка є дуже консервативною і вимагає багато часу та зусиль для перебудови та зміни, неформальна освіта набагато динамічніша, оскільки передбачає незмінність, яка швидко реагує на вимоги суспільства в цілому, особливо кожної людини, як механізму та засобу розвитку. Система освіти. Неформальна освіта надає можливість вирішувати короткострокові завдання (придбання певних навичок і умінь, таких як знання мови) і формувати світоглядні та особистісні знання в довгостроковій перспективі.

Сьогодні неформальна освіта розуміється як організована освіта, яка проходить поза системою формальної освіти, доповнює її і поєднує в собі вміння і навички, необхідні для професійного та особистісного розвитку соціально та економічно активної людини. Забезпечити розвиток здібностей. Ця освітня діяльність структурована і здійснюється усвідомлено, з урахуванням освітніх цілей, конкретних часових рамок та інфраструктури. Набуті знання зазвичай не підтверджуються, але можливі [11, с.176-177].

- "Вчимося взаємодіяти", - передбачає формування і розвиток уявлень про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групах і колективах, а також вміння приймати інших такими, якими вони є, і працювати з ними; - "вчися вчитися" - пошуку та обробки інформації; - вміння аналізувати власний досвід і виявити індивідуальні навчальні цілі, вміння застосовувати в різних життєвих ситуаціях [11, с.179].

В даний час різноманітність когнітивних та інформаційних потреб різних верств населення не може бути задоволено в рамках традиційної освіти існуючих форм - вищі навчальні заклади не в змозі повною мірою забезпечити випускників знаннями, достатніми для всієї подальшої професійної діяльності. Наприклад, прийнята в США одиниця виміру старіння професійних знань – "період напіврозпаду" здатності, тобто скорочення на 50% через появу нової

інформації, вказує на те, що в багатьох професіях цей період становить менше 5 років.

Тобто, у зв'язку з нашою системою вищої освіти, це часто відбувається раніше закінчення навчання. Вирішення цієї проблеми полягає у переході до освіти протягом усього життя, коли базову освіту слід регулярно доповнювати програмами додаткової освіти, особливо неформальною, а не завершальною, а організованою лише як основа, доповненою іншими програмами. [19].

Види неформальної освіти :

1. Професійний курс / тренінг - це тренінг або семінар для співробітників компанії з метою підвищення їх кваліфікації або придбання нових навичок. Як правило, професійні курси проводяться в "безпечному просторі" протягом короткого часу. Залежно від цільової аудиторії Професійні курси поділяються на корпоративні (оплачувані роботодавцем) та індивідуальні (оплачувані одержувачем).

2. Громадянське виховання-готує населення країни, особливо молодь, до виконання своєї громадянської ролі. Емі Гутман, одна з найвідоміших теоретиків громадянської освіти, визначає її як "культивування чеснот, знань та навичок, необхідних для участі у політичному та суспільному житті". "Водночас Громадянська освіта включає неформальні соціальні інститути (сім'ї, громади, бібліотеки, церкви, Державні установи, торгівлю профспілки, спортивні команди, виборчі кампанії, Засоби масової інформації тощо).).

3. Інтернет-Освіта (МООС) - це онлайн-курс із масовою інтерактивною участю та відкритим доступом через Інтернет. На додаток до традиційних навчальних матеріалів, таких як відео, матеріали для читання та домашні завдання, МООС допомагає створити інтерактивну спільноту студентів, викладачів та асистентів you1, яка є однією з найновіших форм дистанційного навчання, що активно розвивається у світовій освіті. Такі сайти призначені для студентів з різним попереднім рівнем підготовки, як початківців, так і досвідчених професіоналів.

4. Професійне стажування-професійне навчання персоналу під керівництвом відповідальної особи після теоретичної підготовки або з метою фактичного оволодіння спеціальністю, адаптації до умов обслуговування та управління, оволодіння навичками швидкого керівництва та іншими прийомами роботи на робочому місці.

Безсумнівно, нерегулярна освіта є сучасним освітнім трендом в розвинених країнах світу, і в той же час воно є визначальним фактором зайнятості та соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності населення і держави, і показує, що воно не обмежується сферою освіти.

Ретроспективний аналіз становлення неформальної освіти у світі демонструє той факт, що тривалий час її співіснування з формальними навчальними закладами супроводжувалося протиставленням цих видів едукативної діяльності, проте на сучасному етапі розвитку суспільства знань з помітним зростанням потреби в неформальній освіті, має місце усвідомлення як науковцями, так і суспільством того факту, що обидві форми освіти в жодному випадку не заперечують, а, навпаки, доповнюють одна одну. Більше того, закономірності трансформаційних процесів в освітній галузі дають змогу зробити припущення, що через декілька років неформальна освіта стане домінуючою у системі безперервної освіти.

За статистикою, частина дорослих, які навчаються в системі формальної і неформальної освіти, на початку XXI ст. у країнах Європейського Союзу перевищувала 37 %. Найвищих показників досягли Швеція – 73 %, Норвегія і Фінляндія – по 55 %. Україна за рівнем участі дорослого населення в різних освітніх програмах належить до четвертої, останньої групи країн, у яких кількість дорослих громадян, які навчаються, становить менше 15 %. [18].

Розвиток освіти для дорослих гальмується невизначеністю статусу освіти дорослих у суспільстві, що унеможливорює розвиток цілісної системи освіти впродовж життя та відсутністю у структурі Міністерства освіти і науки України

підрозділів достатньої потужності, необхідних для розвитку, координації та управління якістю освіти дорослих.

Крім того, враховуючи тенденцію розвитку безперервної освіти в світі, а саме той факт, що самоосвіта і самонавчання стають все більш популярними продуктами на ринку освітніх послуг, перспективним видається бачення сучасних книжкових колекцій як свого роду галузі дистанційного навчання.

У суспільстві безперервного формального або неформального навчання саме публічні бібліотеки стають вузлами, що з'єднують місцеві системи навчання з глобальними інформаційними ресурсами і знаннями, оскільки розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вже заклало основу для створення інформаційних мереж, які надають користувачам невеликих місцевих публічних бібліотек доступ до глобальних джерел інформації. Дистанційна освіта допомагає подолати інформаційний розрив у суспільстві за рахунок розширення освітнього простору та впровадження моделі відкритої освіти шляхом посилення інтеграції різних освітніх структур. [14]

Тому вітчизняні бібліотечні установи відіграють стратегічну роль і значення у формуванні ефективних і дієвих систем, спрямованих на підготовку громадян до життя в інформаційному суспільстві, що набуває загальнонаціонального значення. У зв'язку з цим проблема перетворення бібліотек як сервісної структури актуалізується для поліпшення роботи в напрямку задоволення нових потреб і вимог сучасних користувачів. Тому питання розробки та впровадження нових підходів до вирішення проблеми соціальної та інформаційної нерівності є одним із пріоритетних напрямків вивчення сучасного бібліотекознавства.

Тут важливо зазначити, що бібліотеки можуть відігравати різні ролі та функції у забезпеченні освітнього процесу:

- Повноцінний постачальник освітніх послуг, при якому бібліотека самостійно забезпечує весь цикл навчання дорослих. 1. Одним з успішних прикладів є центр освіти дорослих, який часто функціонує на базі бібліотеки;

- Партнери в організації та реалізації освітніх програм, в рамках яких розподіляються ролі і функції з організаціями-партнерами;

- Бібліотека як центр-Бібліотека надає приміщення, персонал, комунікаційні та інтелектуальні ресурси для проведення освітніх заходів.

Таким чином, беручи до уваги Бібліотечний простір для ефективної комунікації в контексті реалізації освітніх проектів, можна зробити висновок, що були досягнуті наступні результати::

- Діяльність бібліотечного проекту ініційована з метою підтримки освіти, як формальної, так і неформальної, з метою підвищення якості пропозицій на ринку освітніх послуг.;

- Бібліотечні ресурси використовуються для розробки та реалізації спільних (партнерських) програм, спрямованих на підвищення рівня освіти та якості життя населення;

- Формується новий імідж бібліотеки. [1, с. 13-14]

Однією з умов успішної реалізації бібліотеками освітніх програм є їх грамотне позиціонування як важливого чинника розвитку сучасного суспільства, заснованого на культурі знань. Така позиція також сприяє залученню додаткових фінансових ресурсів, спрямованих на проведення освітніх заходів. Для того щоб успішно знайти додаткові кошти, можна виділити кілька елементів, важливих для організації освітніх програм, з точки зору зацікавлених сторін:

- Здатність бібліотеки ретельно відбирати партнерів для проекту і правильно оцінювати їх можливості і потреби.;

- Вміння знайти загальну, але не дуже специфічну освітню нішу для власної проектної діяльності;

- Знання своєї цільової аудиторії: проект може впоратися не з усіма;

- Розуміння того, як проект впливає на якісну зміну рівня компетентності конкретної групи.;

- Знання існуючого попиту і пропозиції, а також конкурентних переваг на ринку конкурентів і освітніх послуг.;

- Вміння вибрати правильний канал комунікації при роботі з вашою цільовою групою. Таким чином, в процесі трансформації бібліотечного простору, його ролей і функцій, а також формування нового суспільного іміджу бібліотека поступово стає повноцінним постачальником освітніх послуг, оснащеним усіма необхідними ресурсами для створення високоякісного контенту, що сприяє інтелектуальному розвитку членів спільноти і їх професійний розвиток.

2.2. Проблеми, можливості та потенційні ресурси додаткових освітніх послуг міста Мелітополь за результати соціологічного дослідження

Метою дослідження було соціологічне виявлення найважливіших соціальних проблем та перспектив реалізації міської політики безперервної освіти для всіх.

Кількісний і якісний підходи (методи збору даних, аналітичних методів і т.д.) для найбільш глибокого розуміння проблеми і вдосконалення Бази свідчень про результати.) у дослідженні був використаний. Основну увагу слід приділити інтеграції цих підходів за типом процедури збору даних (анкетування, фокус-група, World Cafe), за типом аналізу даних (Статистичний і тематичний). [26]

Таким чином, були виділені 3 етапи, що відрізняються один від одного:

- Організація та проведення анкетування; опитування проводилося на форумі стандартизованих інтерв'ю методом "лицем до лица" в період з 8 по 15 Вересня 2023 р. по 9-16 вересня;

- Організація та проведення 12 фокус-груп. З 23.10.2018 по 11.06 в 4 бібліотеках міста була проведена серія фокус-груп: Центральна бібліотека ім. М. Ю. Лермонтова, бібліотека ім. Маяковського, бібліотека ім. Т. Шевченка, бібліотека ім. М. Горького;

- Організація та проведення "World Cafe".

В кінці кожного етапу отримані дані аналізувалися і порівнювалися з іншими для перевірки отриманих висновків і їх коригування. Такий підхід дозволив нам провести перехресну перевірку даних і доповнити результати.

Інструментарій опитування був розроблений за принципом "SWOT-аналізу", який виявив думки жителів Мелітополя про зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на політику міста в галузі безперервної освіти, і дозволив оцінити переваги і недоліки, можливості і ризики розвитку освітніх послуг.

Зразки досліджень відповідно до загальних дослідницьких стратегій також були організовані в кілька етапів. На першому етапі була сформована вибірка анкетування. Вибірка була сформована відповідно до наступних принципів: неповторність (учасники опитування могли взяти участь в опитуванні тільки один раз), зонування (учасники опитування представляли всі райони міста), квоти (учасники опитування відбиралися за статтю, віком, рівнем освіти і виду зайнятості. Згідно зі статистичними даними, таким чином, щоб відобразити загальний портрет міста).

Загальна чисельність населення-це населення міста Мелітополь (старше 14 років), яке станом на 9.01.2018 становить в цілому 131 555 осіб. У відповіді, з урахуванням типу забудови мікрорайону (приватний сектор і багатоповерховий сектор), загальна вибірка вибіркового опитування населення, яка пропорційно представляє жителів Мелітополя старше 14 років по районах проживання, склала 5000 респондентів.

Підхід до зонування і гніздування дозволив нам виділити 14 районів міста і сконцентрувати точки огляду (гнізда), доступні кожному жителю Мелітополя. В якості гнізд були обрані 4 невеликих райони міста поруч з публічною бібліотекою (Майдан Перемоги, вул.Дружби, вул. Міжкультурна).30-річчя Перемоги), опитування проводилося з використанням фірмового намету протягом 16 днів, а також міської бібліотеки, де опитування проводилося протягом 30 днів (місце проживання обстежуваних респондентів з обов'язковим уточненням міста постійного проживання).

Відповідно до розподілу квот, відповідно до соціально-демографічних показників міста, учасники дослідження були розподілені за такими показниками, як стать, вік, освіта та зайнятість. Таким чином, в дослідженні були задіяні:

Таблиця 1. Стать

	%	кількість
Чоловіча	48	2400
Жіноча	52	2600

Таблиця 2. Вік респондентів

	%	кількість
14-17 років	6,8	340
18-24 років	21,6	1080
25-35 років	23,6	1180
36-55 років	28,8	1440
56-65 років	10,0	500
Більше 65 років	9,2	460

Таблиця 3. Освіта респондентів

	%	кількість
Неповна освіта	4,8	241
Середня	19,3	966
Середня-спеціальна	36,5	1826
Неповна вища	11,1	551
Вища	28,3	1416

Для того, щоб думка жителів міста про освітню послугу було більш зрозумілим, кінцевий результат опитування включає в себе 2 Методи отримання інформації, організованих методом випадкової вибірки.:

- В якості інтерв'юерів організована група волонтерів (активних жителів Мелітополя). Потім волонтери проводили опитування, переважно по сусідству, серед тих, хто не зміг відвідати міські бібліотеки з таких причин, як хвороба чи брак часу. І тих, хто взагалі не користується бібліотекою. Загальна вага отриманих таким чином відповідей не перевищить 4%;

- Онлайн-опитування, організовані в рамках просування освітнього картографування та участі в опитуваннях у середніх навчальних закладах серед молоді шкільного віку та учнів професійно-технічних училищ. Це було зроблено для більш активного залучення молоді у віці від 14 до 18 років. З одного боку, через Інтернет це дало молодим людям можливість вільніше висловлювати свою думку звичайним способом. Опитування проводилося шляхом присвоєння статусу користувача Ігр, тому повторне заповнення анкети неможливо. Загальна вага відповідей, отриманих таким чином, не перевищує 5%.

На другому етапі була сформована вибірка для проведення фокус-групи. Відповідно до цілей і завдань дослідження було виділено 12 фокус-груп. Для дотримання територіального представництва в кожній з бібліотек у різних районах міста було проведено по 3 фокус-групи, в яких взяли участь 25 різних вікових груп: молодь від 35 до 55 років (53 особи), люди працездатного віку від 35 до 55 років (54 особи) та люди похилого віку від 55 до 53 років (3 особи) у 4 різних районах міста.

Всього у фокус-групі взяли участь 161 респондент (26 чоловіків і 135 жінок), з яких 46 не працювали за фахом. Склад групи неоднорідний як за статтю, так і по зайнятості, в основному це інженери, вчителі, лікарі, психологи, менеджери, енергетики, техніки, бухгалтери, фермери, водії, робітники, домогосподарки, пенсіонери тощо. набір здійснювався за особистим

запрошенням, реєстрації в соціальній мережі Facebook або по телефону. Учасники вікової групи 55 років і старше були запрошені особисто.

На наступному, 3-му етапі, були відібрані учасники World Cafe. Для участі в ньому в якості фахівців були запрошені представники структури, які беруть активну участь в освітньому процесі дорослого населення.

Представники міських центрів зайнятості, територіальних центрів соціального обслуговування, релігійних конфесій, громадських та волонтерських організацій, освітніх установ та бібліотек міста, науковці ВНЗ, Активні громадяни, зацікавлені у навчанні, а також підвищенні кваліфікації протягом життя. Всього у Всесвітньому кафе взяли участь 73 городянина.

Запрошення до участі були також зроблені за особистим запрошенням, реєстрації в соціальній мережі Facebook і по телефону.

Дані, отримані в результаті даного дослідження більш ніж 5300 респондентів різного віку і соціальних груп, дозволили об'єктивно оцінити рівень розвитку освітніх послуг протягом усього життя в залежності від реальних потреб місцевих жителів різних районів міста. Перевага запропонованої методики полягає в тому, що, з одного боку, за досить короткий проміжок часу була отримана достовірні і об'єктивна інформація про освітні послуги громадян протягом усього життя, їх запитах і потребах, думках і бажаннях, установках, настроях і прагненнях, а з іншого боку, про потенційний розвиток сфери освітніх послуг.

База наявних ресурсів

Згідно з результатами анкетного опитування, респонденти були розділені на формальні освітні установи, такі як професійні училища та коледжі (спеціальна освіта) -30,8%, вищі навчальні заклади – 28,0%, середні школи, ліцеї, гімназії – 23,9%, ліцеї, коледжі (професійна освіта) -17,3%. Водночас було виділено основні галузі освіти та спеціалізації, які отримують громадяни. За профілем освіти це в основному технічні спеціальності (24,8%), соціальні (15,1%) та гуманітарні (12,9%) науки, Природничі науки (12,1%) та освітні

спеціальності (11,7%). І останній сегмент формальних освітніх послуг включає навчальні заклади медичного профілю (9,2%) та сільськогосподарського профілю (7,5%).

Аналіз відповідей респондентів опитування показує різні форми і види додаткових освітніх послуг. Це Професійні конференції, семінари, тренінги, програми та курси підвищення кваліфікації, наставництво, стажування, обмін досвідом тощо. Проте, значна частина респондентів (39,5%) за останні 2 роки взагалі не користувалися подібними послугами. В основному це некваліфіковані працівники, пенсіонери та безробітні.

Результати опитування фокус-груп показали, що після перерахунку (підрахунку частоти згадки) та аналізу респонденти були обізнані про наявність установ і баз, що надають додаткові освітні послуги. Бібліотеки – 44,4%, центри зайнятості – 28,9%, університети – 6,7%, бізнес - центри – 6,7%, установи за місцем роботи – 4,4%.

У той же час, 11,7% учасників світового кафе описує бізнес-центр як установа, в якому додаткові знання можна отримати, 9,8% - освітні установи, 9,8% – бібліотек, 7,8% – Автошколи, громадські установи, вулиці університети (неофіційний відкритим небом освітніх установ, де кожен може отримати знання) до Горького ДК культури парк, краєзнавчий музей, ресторан, він був призначений палац культури, клуб резиденція (5,8% кожен). В результаті виходить, що аудиторія World cafe більш обізнана про подібні заклади, оскільки вони складаються з фахівців, як представників постачальників освітніх послуг, так і активних представників громадськості, зацікавлених в їх отриманні.

Ці дані доповнюються результатами фокус-групи, учасники якої (2,5%) використовують Інтернет-ресурси для самоосвіти і читання літератури (10%).

В даний час в місті є достатня кількість навчальних закладів, які надають городянам можливість вибрати ту форму і вид додаткових освітніх послуг, які є прийнятними.

Проте, більшість респондентів всіх вікових груп займаються самоосвітою і підвищенням кваліфікації або прагнуть до цього. Це, з одного боку, дозволяє їм

розвиватися за фахом, а з іншого - розширювати свій світогляд і пізнавати нове. У той же час слід зазначити, що спектр напрямків і форм навчання, які вони вибирають, дуже широкий: "аудиторні" заняття (тренінги, семінари, майстер-класи) або респонденти віддають перевагу безкоштовним освітнім програмам, підкреслюючи, що платне навчання не приносить очікуваних результатів.

Представники когорти 18-35-річних, що займаються підвищенням своїх здібностей і кваліфікації, відзначили, що основним ресурсом для додаткової освіти є Інтернет. Крім того, залежно від частоти згадки, вони посилаються на тренінги та семінари. Основною мотивацією для придбання додаткових навичок і умінь є як власне бажання, так і потреба в роботі. Водночас респонденти повідомили, що не завжди займаються самоосвітою виключно в рамках своєї професійної діяльності. Крім того, молоді респонденти повідомили, що, займаючись самоосвітою, вони, як правило, можуть змінити свою основну сферу діяльності.

Респонденти у віці 35-55 років відзначають, що іноді вони підвищують свою кваліфікацію на спеціальних курсах, що пов'язано з необхідністю роботи. Учасники також зазначають, що беруть участь у тренінгах та майстер-класах, які проводяться в нашому місті. Як серед молоді, так і в цій віковій групі Інтернет є джерелом освітніх знань. Окремо слід зазначити, що деякі учасники цієї вікової групи займаються самоосвітою, використовуючи онлайн-платформу Prometheus, яка відома якісними курсами та можливістю отримання відповідного сертифікату. Цікаво, що на відміну від молодшої групи у віці 18-35 років, учасники у віці 35-55 років часто посилаються на читання відповідних книг як на джерело власної самоосвіти.

Респонденти старше 55 років повідомили, що основними джерелами додаткової інформації для них є книги і безкоштовні курси, які проводяться в міській бібліотеці. Враховуючи, що більшість з них вже вийшли на пенсію, а працюючі люди потребують постійного підвищення кваліфікації (за винятком бібліотекарів), спрямованість таких курсів не так вже й велика.

Проблеми

Детальний аналіз отриманих даних показав, що в місті існують певні проблеми з організацією освітніх послуг. Таким чином, респонденти, які відповіли на запитання анкети, вказали на недоліки освіти, яку вони отримали особисто. 3-й (31,3%) показав 28% - незатребуваність придбаних у місті спеціальностей, 25,7% – невідповідність матеріально–технічної бази сучасним вимогам, 18,8% – невідповідність набутих здібностей вимогам сучасного ринку праці, 14,2% - низький професіоналізм викладачів, 10,5% - відсутність сформованих аналітичних навичок, 1,9% - відсутність державної атестації.

Основною причиною, по якій респонденти фокус–групи не працюють за фахом, є низька заробітна плата, а для молоді - відсутність досвіду роботи. Учасники згадують про вакансії та відсутність кар'єрних перспектив.

Незадоволеність отриманою освітою і ситуацією з вибором професії при вступі до навчального закладу є серйозною проблемою.

Респонденти у віці 35-55 років в основному працюють за фахом або на посадах, пов'язаних з нею. Серед причин, за якими вони не працювали за фахом, були економічна ситуація в країні, висока конкуренція в певних галузях і суворість роботи.

Більшість респондентів у групі людей похилого віку 55+ повідомили, що вони працювали за професією до виходу на пенсію, і це притаманне людям "радянської традиції". Серед учасників, які не працювали за фахом, причиною був стан здоров'я або сімейний стан.

І якщо результати фокус-груп і анкетування були в основному однаковими, то аналіз світових даних істотно доповнив це питання. Отже, крім перерахованого вище, були відзначені недоліки як у організаторів освітніх послуг, тобто низький рівень загальної обізнаності про можливість отримання додаткової освіти, відсутність єдиної електронної бази даних, незручне розташування навчального закладу, застарілі програми, вузький спектр курсів/програм. А з боку споживачів: нестача коштів, пасивність, мало часу, вікові стереотипи, відсутність мотивації і т. д.

В даний час метою отримання додаткових освітніх послуг для більшості респондентів (24,1%) є необхідність вдосконалення своїх знань і умінь у професійній діяльності. 16,6% респондентів висловилися про власні інтереси, подальший особистісний розвиток, 15,4% – захоплення, захоплену діяльність, 15,1% – підвищення на роботі, 12,6% – отримання знань і навичок, необхідних для повсякденного життя, 12,1% – можливості працевлаштування для набуття навичок, що дозволяють підробляти у вільний від роботи час. час, підвищення свого авторитету, посади; необхідність регулярного оновлення. Зміна професії, спеціальності. Для реалізації творчих здібностей і т. п.

Найбільш важливим питанням для респондента є питання працевлаштування та конкуренції на ринку праці, що, як за рахунок самоосвіти, так і за рахунок контактів з фахівцями, дозволяє отримати додаткові або нові знання.

Потенційні ресурси

Незважаючи на існуючі недоліки, спільнота вимагає додаткових знань. Так, Майже половина респондентів (51,8%) хотіли б вчитися, в той час як 22,5% респондентів все ще вагаються.

Найбільш цікавими для респондентів є курси комп'ютерної грамотності – 25,7%, Мовні курси – 20,1%, курси водіїв – 15,0%, майстер-класи – 14,2%, тренінги на ринку праці, що підвищують професійні якості і шанси на успіх – 11,2%, зарубіжні стажування з обміну досвідом – 10,6%. Деяко менш цікавими виявилися психологічні семінари – 8,9%, курси фотографії – 8,7%, бізнес–курси – 8,6%, курси надання першої медичної допомоги – 7,6%, курси з основ здорового способу життя – 7,6%, тренінги особистісного зростання – 6,3%, флористика – 5,8%, ландшафтний дизайн – 5,6%, молодіжні та волонтерські табори – 4,6%, навчання для підвищення компетентності громадян – 4,1%, садівництво, городництво, бджільництво – 3,8%, будівництво та дизайн – 3,1%, класичне та образотворче мистецтво – 3,0% і т. д.

Результати фокус-груп і анкетування показали, що, хоча курси комп'ютерної грамотності актуальні для будь-якого віку, найбільшим попитом вони користуються у людей середнього і старшого віку. Курси водіїв, Мовні курси, майстер-класи та стажування за кордоном виявилися цікаві молоді. Для людей середнього віку (36-55 років)-Мовні курси, майстер-класи, тренінги з підвищення своїх професійних якостей і можливостей на ринку праці, здорового способу життя респонденти пенсійного віку відзначили такі курси, як перша медична допомога, ландшафтний дизайн, основи здорового способу життя, садівництво, городництво, бджільництво і т.д. вони цікаві.

Зараз, в цьому віці, важливо подбати про своє здоров'я і правильне харчування. А бажання літніх людей займатися різними видами сільського господарства пов'язано з тим, що у багатьох з них є земельні ділянки, де вони проводять більшу частину свого часу.

Водночас учасники World Café змістовно доповнили види та форми додаткової освіти, які, на їхню думку, будуть цікавими для містян. Передусім це: клуби за інтересами – 15,5%, гуртки – 6,7%, інтелектуальні ігри – 6,6%, вебінари – 6,6%, виїзні семінари на підприємствах, в організаціях – 4,5%, дистанційна академія – 4,5%, освітні ярмарки – 4,4%, а також творчі зустрічі, освітні програми на телебаченні, документальне кіно, університет третього покоління, дні кар'єри, індивідуальні консультації, жива книга/жива бібліотека тощо.

Найбільш зручною базою для отримання неформальної освіти учасники фокус-груп називають бібліотеки – 32,7%, училища, коледжі – 17,3%, Палац культури ім. Т. Шевченка – 15,4%, школи – 11,5%, Парк культури і відпочинку ім. М. Горького – 9,6%, ВНЗ – 9,6%, музеї – 3,8% тощо.

Зручними для респондентів окремих мікрорайонів міста базами для отримання додаткових освітніх послуг були б: Палац культури залізничників, Палац культури офіцерів, шахова та художня школи.

Під час дослідження було виявлено, що курси надання медичної допомоги та мовні курси цікавлять всі вікові когорти. Проте є деякі відмінності: молоді учасники повідомили, що бажають вивчати іноземні мови, тоді як респонденти

віком 55+, окрім вивчення іноземної, хотіли б удосконалити й українську мову. До того ж мовні курси популярні серед держслужбовців, оскільки до них є вимога спілкуватися та вести документацію виключно державною мовою. Курси комп'ютерної грамотності цікавлять більше старше покоління, яким хочеться бути сучасними та вміти користуватись ПК, мережею Інтернет, тоді як молоді респонденти повідомили, що їм більш цікаві вузькі (профільні) комп'ютерні курси (дизайн, ІС бухгалтерія).

Актуальними для молоді також виявилися курси водіїв, а для старших вікових груп (35-55 та 55+) – майстер-класи/тренінги з флористики, ландшафтного дизайну, танців тощо.

ПРОМОЦІЯ

На жаль, лише 14,4% опитаних знають, які заклади у місті надають додаткові освітні послуги. Ті респонденти, які користувалися додатковими освітніми послугами, зазначають, що їх направили на навчання з місця роботи – 26,8%, частині (19,2%) порадили знайомі, 15,9% дізналися через електронні ЗМІ, 15,7% – із соціальних мереж, 11,2% цілеспрямовано шукали інформацію в Інтернеті, 10,0% – із оголошення в газеті, на телебаченні, радіо, 8,3% отримали запрошення на електронну пошту, 4,5% – звичайною поштою.

Водночас 41,5% респондентів вважають, що передусім інформація про додаткові освітні послуги повинна поширюватися через ЗМІ (телебачення, газети, радіо), 27,2% – завдяки оголошенням в Інтернеті, соціальних мережах, 20,8% – афішам у громадських місцях, 18,0% – від компетентних осіб (фахівців, керівництва), 16,3% – через роздачу флаєрів на вулиці, 15,8% – зовнішню рекламу (буклети, оголошення) тощо.

Учасники ж World Café (17,1%) здебільшого отримують таку інформацію завдяки «сарафанному радіо», 12,2% – на сайтах організацій та установ, 9,9% – із соціальних мереж, 9,7% – завдяки вуличній рекламі, стільки ж – рекламі в ЗМІ (телебачення, газети, радіо). Також як джерела інформації були названі такі установи, як центр зайнятості, ЗВО, бібліотеки тощо.

СИЛЬНІ СТОРОНИ

- Наявність у місті мережі формальних навчальних закладів
- Наявність у місті неформальних освітніх послуг (програми/курси, семінари, тренінги, гуртки, секції)
- Можливість самоосвіти за допомогою мережі Інтернет, бібліотек
- Наявність у місті культурно-просвітницьких, розважально-дозвіллевих, спортивних закладів
- Доступна вартість освітніх послуг
- Наявність цільової аудиторії
- Суспільна потреба в отриманні додаткових знань
- Здатність до інновацій

МОЖЛИВОСТІ

- Залучення у місто додаткових програм та курсів за міжнародними та національними освітніми програмами
- Впровадження європейських стандартів надання освітніх послуг
- Розширення потенційної аудиторії

СЛАБКІ СТОРОНИ

- Недостатня матеріально-технічна база для надання неформальних освітніх послуг у місті
- Вузький спектр послуг з неформальної освіти за тематичною спрямованістю
- Відсутність єдиного ресурсного центру у місті для надання різнопрофільних додаткових освітніх послуг
- Незручний графік проведення програм/курсів, семінарів, тренінгів, гуртків, секцій
- Низький рівень знань та практичної підготовки, що дають програми/курси
- Низький рівень професіоналізму тренерів, керівників, наставників
- Відсутність державної сертифікації програм/курсів з неформальної освіти
- Відсутність європейських стандартів надання освітніх послуг

РИЗИКИ

- Незатребуваність спеціальності на ринку праці
- Підвищення вартості освітніх послуг
- Швидкий темп розвитку суспільства знання
- Низька конкурентоспроможність фахівців
- Зниження престижності професій

- Заснування єдиного ресурсного центру міста для надання різнопрофільних додаткових освітніх послуг
- Розширення тематики програм/курсів, тренінгів з неформальної освіти
- Вдосконалення форм та методів навчання
- Професійний розвиток тренерів, наставників, викладачів
- Впровадження інтерактивних та інноваційних підходів до навчання
- Низька мотивація населення в отриманні знань
- Невдоволення мешканців якістю освітніх послуг
- Недостатня кількість фахівців для впровадження нових програм/курсів
- Відсутність часу для отримання послуг з неформальної освіти

Переваги: можливості підтримують сильні сторони

Аналіз взаємозв'язків між «внутрішніми» (сильні і слабкі сторони) і «зовнішніми» (можливості і загрози) факторами, що впливають на розвиток, показує, що ряд зовнішніх можливостей підтримує сильні сторони:

➤ Можливість залучення у місто додаткових програм та курсів за Міжнародними та національними освітніми програмами підтримує суспільну потребу отримання освіти у місті, наявність цільової аудиторії та посилення формальних навчальних закладів й неформальних освітніх активностей.

➤ Можливість заснування єдиного ресурсного центру міста для надання різнопрофільних додаткових освітніх послуг також посилює формальні навчальні заклади й розвиток неформальних освітніх активностей, розширення цільової аудиторії та більш активне використання самоосвіти за допомогою мережі Інтернет, бібліотек та інших установ.

➤ Професійний розвиток тренерів, наставників, викладачів, розширення тематики програм/курсів, тренінгів з неформальної освіти та

вдосконалення форм та методів навчання позитивно вплинуть на розширення цільової аудиторії, активне використання наявних ресурсів, розвиток мережі неформальної освіти та посилення формальних освітніх установ.

Виклики: можливості зменшують слабкі сторони

Крім того, деякі зовнішні можливості дозволять зменшити слабкі сторони:

➤ Можливість залучення у місто додаткових програм та курсів за міжнародними та національними освітніми програмами позитивно вплине на розвиток матеріально-технічної бази для надання неформальних освітніх послуг у місті, розширення спектру послуг з неформальної освіти за тематичною спрямованістю, впровадження європейських стандартів надання освітніх послуг.

➤ Професійний розвиток тренерів, наставників, викладачів підвищить рівень знань та практичної підготовки, що дають програми/курси, та відповідно якісно вплине на рівень викладання, особливо у сфері неформальної освіти, розширення спектру послуг з неформальної освіти за тематичною спрямованістю та знівелює проблему відсутності державної сертифікації програм/курсів з неформальної освіти.

➤ Можливість заснування єдиного ресурсного центру міста для надання різнопрофільних додаткових освітніх послуг вирішить проблему відсутності реклами та проблему незручного графіку проведення програм/курсів, семінарів, тренінгів, гуртків, секцій.

Ризики: загрози посилюють слабкі сторони

З іншого боку, деякі зовнішні загрози можуть погіршити слабкі сторони:

- Брак часу для отримання послуг неформальної освіти, відповідно, посилює проблему незручного розкладу програм / курсів, семінарів, тренінгів, гуртків та секцій.

Незатребуваність спеціальностей на ринку праці призводить до скорочення окремих курсів і програм і, відповідно, може негативно позначитися на розвитку матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Недостатня кількість фахівців для впровадження нових програм / курсів негативно позначається на поширенні проблеми вузького спектру неформальних освітніх послуг тематичної спрямованості і зниженні рівня знань і практичної підготовки, що надаються програмами/курсами.

ВИСНОВКИ

- Місто має достатню базу для надання різноманітних освітніх послуг, як за типом, так і за формою, протягом усього свого життя. У той же час бібліотеки, бізнес-центри та Центри зайнятості відіграють важливу роль як інформаційні та освітні установи, діяльність яких відома певній частині населення.

- З одного боку, мотивація для жителів Мелітополя отримувати освітні послуги полягає у вдосконаленні своїх знань і навичок у професійній діяльності, підвищенні заробітної плати, розширенні можливостей працевлаштування, а з іншого боку, у підвищенні їх самооцінки.

- Саме тому в місті потрібні додаткові освітні послуги, оскільки більшість учасників дослідження виявляють бажання вчитися або допомагати в навчанні родичам, знайомим і приятелям.

- Тому протягом їхнього життя в місті є можливість розширити потенційну аудиторію споживачів освітніх послуг. Курси комп'ютерної грамотності виявилися найбільш актуальними для всіх вікових груп без винятку. Курси водіїв, Мовні курси, майстер-класи та стажування за кордоном представляють інтерес для молоді. Для респондентів середнього віку (36-55 років)-Мовні курси, майстер-класи, тренінги з підвищення своїх професійних якостей і шансів на ринку праці і т.п. респонденти "третього покоління" відзначають такі курси, як надання першої медичної допомоги, ландшафтний дизайн, основи здорового способу життя, садівництво, городництво і бджільництво. Що стосується форм і методів надання додаткових освітніх послуг, то респонденти готові до клубів за інтересами, гуртків-секцій, інтелектуальних ігор, творчих зустрічей, "живих книг/живих бібліотек" і т. д.

- Найбільш зручними базами для надання додаткових освітніх послуг є вищі навчальні заклади, бібліотеки, школи, університети, Палац культури імені Шевченка, Парк культури і відпочинку імені Горького..

- Система надання освітніх послуг у місті має недоліки, які заважають городянам покладатися на неї. У сфері формальної освіти спостерігається низький рівень практичної підготовки, незатребуваність придбаних в місті спеціальностей, невідповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам, невідповідність набутих здібностей вимогам сучасного ринку праці. Також у сфері неформальної освіти слід згадати: відсутність баз даних, типів програм, інформації за темами, відсутність єдиної електронної бази даних для надання різних додаткових послуг, відсутність єдиного ресурсного центру в місті, відсутність державної акредитації, застарілі програми, вузьке коло предметів курсів/програм тощо. Це гарна ідея.

- У віддалених районах таких міст, як Піщана, Червона Гірка, Новий Мелітополь, Юрівка, Авіамістечко, не вистачає закладів додаткової освіти, і необхідно оновити існуючі з точки зору модернізації освітніх послуг.

- Ще одним недоліком системи надання освітніх послуг в місті є доступність установ для надання додаткових освітніх послуг, за тематикою програм/курсів і т.п. в основному така інформація поширюється через сарафанне радіо і соціальні мережі.

- Реалізація цього проекту є потужним кроком у розвитку міського освітнього простору нового покоління, але в ньому визнається, що можливі регулярні (наприклад, кожні 2 роки) наглядові дослідження Центру соціологічних досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету.:

- ✓ Своєчасно виявляти динаміку зміни попиту на освітні послуги;
- ✓ Служити основою для організації регулярних робочих груп з актуалізації та координації дій з реалізації міської політики "місто, що навчається";
- ✓ Розробити найважливіші механізми залучення різних вікових та професійних категорій населення до активної практики реформування та розвитку освітніх послуг протягом усього життя;

✓ Інформація та програми для подальшого включення питання розвитку освітнього простору Мелітополя в якості одного із стратегічних напрямків у Стратегію розвитку міста на наступне десятиліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Айвазян О. Б. Обслуговування користувачів: нові підходи. Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту. Хмельницький, 2012. С. 118–122.
2. Багрянцева, Л. Роль і функції публічних бібліотек у сучасному українському суспільстві. Бібліотечний форум України. 2008. №3. С. 4-6.
3. Безперервна освіта. 2022. <https://buklib.net/books/24166/>
4. Бейліс Л. Криза лінійного читання: що робити бібліотекам? Бібл. планета. 2014. №2. С. 16–20.
5. Бичко О. М. Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування користувачів НБ ХНУ: здобутки та перспективи. Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних закладах в контексті переходу до інформаційного суспільства: зб. матеріалів наук.-практ. конф., 23–24 квіт. 2008 р. Хмельницький, 2008. С. 46–51.
6. Бичко О. М. Роль бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 5. С. 149–152.
7. Бібліопростір : інформаційний вісник / за ред. М. І. Мельника. Вінниця: ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2021. Вип. 11. 27 с. URL : <https://bit.ly/3wzymjG>
8. Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського): тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса: Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.
9. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. – 158 с.
10. Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність: Збірник статей / НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського; Асоціація бібліотек України; ред. кол.: О. С. Онищенко (гол.), О. В. Воскобойнікова-Гузева, Л. А. Дубровіна та ін. К., 2007. – С. 250.
11. Найцікавіші українські бібліотеки для дорослих і малих. Суспільне. Культура. <https://suspilne.media/culture/69759-literaturnij-turizm-top-najcikavisih-ukrainskih-bibliotek-dla-doroslih-i-malih/>
12. Вебкомунікації та бібліотека: технології успішної взаємодії: метод. рекомендації / упоряд. Я. С. Бондарчук та ін. Вінниця: ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2020. 36 с. <https://bit.ly/3f0h35x>
13. Вдовіна О. О. Бібліотека 4.0 – бібліотека майбутнього. Університетська бібліотека. 2021. № 3. С. 3-5. 23. Головаха С. Коворкінг у бібліотеках як експеримент в умовах кризи. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2016. Вип. 44. С. 215-222
14. Гулик І. Студія “Вежа” – лабораторія самореалізації студентства та центр спілкування. Бібліотечний форум України: історія, теорія і практика. 2021. № 4. С. 30–33. <https://cutt.ly/YNVxTyH>
15. Гранкіна О. Оціум-бібліотека – мережа публічних просторів. Бібліотека мрії. 2020. Вип. 1. С. 11-13.
16. Грет М. Я. Блоги у системі бібліотечних інновацій. Бібліотека XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 23 квітня 2015 року). Київ, 23 квітня 2015 року. С. 98-100.

17. Давидова, І. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві: моногр. / І.О. Давидова. Х.: ХДАК, 2005. – С. 295.
18. Желай О. П. Модернізація бібліотечного сервісу на основі інформаційних технологій та комунікацій. Бібліотека в структурі сучасних інформаційних комунікацій. 2020. Вип. 8. С. 103-106. 30. Закомірний І. Бібліохаб – сучасний культурно-освітній простір для дітей, молоді та дорослих. Педагогічна газета України. 2020. № 5 (279). С. 6- 8.
19. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» / ВВР, 2000, N 23, ст.177.
20. Зброя проти ворога: як комунікувати в умовах війни. Київ. <https://dyvys.info/2022/04/28/zbroya-proty-voroga-yak-komunikuvaty-v-umovah-vijny/>
21. Інноваційні форми популяризації книги та читання в бібліотеках: метод. поради / упоряд. Ю. С. Амельченко. Одеса: ООБУ ім. М. Грушевського, 2022. 8 с.
22. Киричок І. Коворкінг в університетській бібліотеці: локація для співпраці. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі. 2018. № 1. С. 1-5.
23. Клименко О. З. Інтеграція українських бібліотек – важлива складова інформаційно-комунікаційної діяльності. Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.). Київ, 4-6 жовтня 2016 р. С. 38-42.
24. Кобко О. В. Реклама бібліотек в інформаційному просторі. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій: Матеріали круглого столу, присвяченого 55-річчю наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Київ, 30 листопада 2018 р. С. 71-72
25. Освіта дорослих – невід’ємна складова освіти впродовж життя http://www.uaod.org.ua/data/PRO_OSVITU_
26. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
27. Палеха, Ю.І. Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/422>
28. 21.Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1.01.2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
29. Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади. 2024. <https://oth.nlu.org.ua/>
30. Росінська А. В. Діяльність бібліотек з організації соціокультурного дозвілля: сучасний аспект. Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Конференція: збірник тез доповідей. Миколаїв: Миколаївська філія КНУКіМ, 2018. Ч. 2. С. 145–149.
31. PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки: метод. рекомендації / упоряд.: Я. С. Бондарчук та ін. Вінниця: ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2021. 42 с. URL : <https://bit.ly/3R0IRF5> 49
32. Сидоренко Т. В. Інноваційні підходи до реалізації соціально-культурних проектів у діяльності публічних бібліотек півдня України у XXI ст. Вісник Харківської державної академії культури. 2017. Вип. 50. С. 155–165.
33. Стратегічна дорожня карта щодо впровадження політики «Місто, що навчається» / авт. колектив: Л. Афанасьєва, І. Єфименко, А. Орлов [та ін.]; за заг. ред. Л. Афанасьєвої. – Мелітополь: ФОП Плехун Р.С., 2018.- 60 с.
34. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку 102 України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016. Поточна редакція від 27.07.2017. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#Text>
35. Централізована бібліотечна система: Архів матеріалів. <https://melitopolbiblio.ucoz.ua/>
36. Про культуру: Закон України від 14.12.2010. Поточна редакція від 04.12.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

37. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995. Поточна редакція від 22.05.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр#Text>
38. Як керувати репутацією компанії в умовах війни. Соціальна мережа та EdTechплатформа для креативних індустрій CASES. 2022. <https://cases.media/article/yak-keruvati-reputaciyeu-kompaniyi-v-umovakh-viini>
39. Яких функцій набуває бібліотека нового типу? Велика ідея. 2014 <https://bigggidea.com/practices/1329/>
40. How many flowers exist in the world – So many languages: до Міжнародного дня рідної мови. Вінниця, 2019. URL : <https://bit.ly/3A0CKd6>
41. International Mother Language Day: вірші читають іноземні студенти ВНМУ. Вінниця, 2022. URL: <https://bit.ly/3fRmK6c>
42. Ochs T., Riemann U. A. IT Strategy Follows Digitalization. Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition. Hershey, PA: IGI Global, 2018. DOI:10.4018/978-1-5225-2255-3.ch075

Додатки

АНКЕТА

Шановний респонденте!

В рамках реалізації програми «Картування громад» просимо Вас взяти участь в соціологічному опитуванні з метою виявлення пріоритетних напрямків розвитку освіти в нашому місті. Будь ласка, уважно прочитайте питання анкети і відзначте відповіді, які відповідають Вашій думці або допишіть свій варіант. Опитування анонімно, всі отримані дані будуть використані в узагальненому вигляді.

Дякуємо за участь в опитуванні!**1. Який навчальний заклад Ви закінчили?**

1-загальноосвітня школа, гімназія, ліцей	3- ліцей, училище (середньо-професійна освіта)
2- технікум, коледж (середньо-спеціальна освіта)	4- вищий навчальний заклад

2. До якого профілю відноситься освіта, яку Ви отримали?

1-Педагогічні спеціальності	5-Медицина і охорона здоров'я (загальна і клінічна медицина, науки про здоров'я, медичні біотехнології)
2-Гуманітарні спеціальності (історія, археологія, філологія, іноземні мови, культура, мистецтво та ін.)	6-Сільськогосподарські спеціальності (сільське господарство, лісове господарство, рибництво, ветеринарія)
3-Соціальні науки (психологія, економіка і бізнес, соціологія, право, політологія, соціально-економічна географія та ін.)	7-Технічні спеціальності (інженерна справа, будівництво, машинобудування, електроніка, матеріалознавство, хімічні, біо- і нанотехнології)
4-Природничонаукові спеціальності (математика, інформатика, фізика, хімія і фармацевтика, біологія, науки про Землю і про навколишнє середовище)	8-Інше _____

3. Назвіть, будь ласка, основні недоліки системи освітніх послуг, якими Ви користувалися або користуєтеся зараз? (не більше 3 варіантів)

1-Низький рівень практичної підготовки	5-Рівень матеріально-технічної бази закладу не відповідає сучасним вимогам
2-Низький професіоналізм викладачів	6- Незатребуваність отриманої спеціальності в місті
3- Отримані компетентності не відповідають вимогам сучасного ринку праці	7-Відсутність державної сертифікації
4-Відсутність сформованих аналітичних навичок	8-Інше _____

4. Чи проходили Ви протягом останніх 2-х років навчання для отримання додаткової освіти, включаючи курси, семінари, стажування тощо?

1-Програми / курси підвищення кваліфікації	8-Курси цільового призначення
2-Курси навчання керуванню транспортними засобами різних категорій	9-Курси по навчанню будь-яким аматорським заняттям, не пов'язаним з Вашою роботою (мовні курси, бухгалтерські курси, комп'ютерні курси, навчання малюванню, музиці, танцям, в'язаннютощо)
3-Програми професійної перепідготовки, курси для отримання нової професії	10-Приватні уроки з викладачем, інструктором
4-Стажування	11-Інше
5-Професійні конференції, семінари, тренінги	12-Протягом останніх 2-х років ніде не навчався (ненавчалася)
6-Одноразові професійні лекції, конференції, семінари, тренінги, наради з обміну досвідом, літні школи	
7-Навчання на робочому місці в формі наставництва	

5. Якщо «НІ», то чому?

1. Не знаю про такі можливості
2. Немає на це часу
3. Тренінги занадто дорого коштують

4. Мені це нецікаво
5. Я віддаю перевагу державним (формальним) закладам освіти (ВНЗ, курси підвищення кваліфікації тощо)
6. Інше _____

6. А якщо проходили додаткове навчання, то як Ви дізналися про захід, у якому брали участь?

1. Мене направили на навчання з місця роботи/навчання
2. Із оголошення в газеті, на телебаченні, радіо
3. Через електронні ЗМІ
4. Отримав(ла) запрошення поштою
5. Отримав(ла) інформацію електронною поштою
6. Порадили знайомі
7. Шукав(ла) цілеспрямовано інформацію в Інтернеті
8. З соціальних мереж

7. Якщо Ви незадоволені якістю освітніх послуг, які Ви отримували (формальних і неформальних), то для підвищення рівня своєї компетенції займалися Ви самоосвітою і які форми використовували? (Вкажіть всі способи набуття додаткових знань і навичок, які Ви використовували останні 2 роки)

- 1-Самоосвіта з використанням друкованих матеріалів (професійних книг, журналів і т.п.)
- 2-Навчання з використанням аудіо- та відеозаписів
- 3-Навчання з використанням комп'ютера, включаючи он-лайн навчання
- 4-Отримання консультацій на тематичних форумах в Інтернеті
- 5-Відкриті майстер-класи, workshop
- 6 – Он-лайн-трансляції лекцій / виступів, вебінари
- 7-Самоосвіта з використанням інших матеріалів, знайдених в Інтернеті
- 8-Самоосвіта за освітніми підкастами або он-лайн-додатків для мобільних телефонів, планшетів і тощо (Курси або окремі лекції, майстер-класи для скачування)
- 9-Експерсії в музеях, історичними, природними і промисловими об'єктами
- 10-Відвідування освітніх та просвітницьких заходів в Центрах надання адміністративних послуг, бібліотеках
- 11-Відвідування публічних лекцій, семінарів, виступів в парках, музеях і т.ін.
- 12-Освоєння виробничих навичок на робочому місці (самостійно або за участю колег, виключаючи наставництво)
- 13-Освоєння корисних навичок (наприклад, роботі з комп'ютерними програмами, водіння автомобіля, шиття, в'язання і т.ін.) під керівництвом друзів або членів сім'ї
- 14-Інше _____
- 15 -Протягом останніх 2-х років не набував(ла) ніякі інші знання і навички

8. Чи є у Вас потреба в отриманні додаткових знань, умінь (компетенцій)?

- 1-Так, є бажання вчитися, але не знаю де
- 2-Так, є бажання вчитися, і знаю де
- 3-Немає такої потреби
- 4-Важко відповісти
- 5-Інше _____

9. З якою метою Ви хотіли б отримати додаткову освіту?

- 1-Удосконалення знань і навичок у своїй професійній діяльності
- 2-Підвищення зарплати на роботі
- 3-Підвищення свого авторитету, посади на роботі
- 4-Освоєння навичок, що дозволяють підробляти у вільний час
- 5-Підвищення шансів працевлаштування на ринку праці
- 6-Отримання або зміна професії, спеціальності
- 7-В моїй роботі / професійній сфері потрібно регулярно підвищувати кваліфікацію
- 8-З власного інтересу, для загального розвитку
- 9-Для хобі, захоплення

- 10-Отримання знань і навичок, необхідних мені в повсякденному житті (наприклад, водіння, іноземна мова, навички роботи на комп'ютері або в Інтернеті, батьківські курси і ін.)
- 11-Щоб цікаво провести вільний час
- 12-Отримання інформації для вирішення разових проблем, завдань у повсякденному житті (наприклад, ремонт, усунення неполадок домашньої техніки, установка програмного забезпечення та ін.)
- 13-Для відкриття власного бізнесу
- 14-Для реалізації творчих здібностей
- 15-Подолання почуття самотності
- 16-Інше (вкажіть, що саме) _____

10. Чи знаєте Ви, які заклади, соціальні служби, організації, установи в нашому місті надають можливість отримати додаткову (неформальну) освіту?

1-так; 2-ні; 3-важко відповісти

11. Якщо знаєте, то назвіть, які саме

12. Які програми / курси по додатковій (неформальній) освіті найбільш цікаві для Вас?

1-Курси комп'ютерної грамотності	14-Навчальні гуртки різного спрямування
2-Курси водіїв	15-Літні школи
3-Мовні курси	16-Майстер-класи
4-Ландшафтний дизайн	17-Тренінги, що підвищують громадянську компетентність
5-Флористика	18-Психологічні семінари
6-Бізнес-курси	19-Тренінги, що підвищують Ваші професійні якості або шанси на ринку праці
7-Фотокурси	20-Семінари на духовні теми
8-Будівництво і проектування	21-Тренінги особистісного зростання
9-Лісове, рибне господарство, ветеринарія	22-Стажування за кордоном з обміну досвідом
10-Садівництво, городництво, бджільництво	23-Молодіжні та волонтерські табори
11-Курси з основ здорового способу життя	24-Інші _____
12-Класичне і візуальне мистецтво	
13-Курси першої медичної допомоги	

13. Чи готові Ви отримувати при необхідності додаткову освіту на платній основі?

1 - так; 2 - ні; 3 - важко відповісти.

14. З яких джерел и як часто Ви отримуєте інформацію про освітні послуги, які надають заклади нашого міста?

		Не отримую	Час від часу	Постійно
1	Телебачення	1	2	3
2	Газети	1	2	3
3	Соціальні мережі	1	2	3
4	Реклама на вулиці	1	2	3

15. З яких джерел Ви хотіли б отримувати інформацію про види, форми і зміст освітніх послуг в місті?

- 1-ЗМІ (радіо, телебачення, газети)
- 2-Реклама (буклети, календарі, оголошення зовнішня реклама)
- 3-Оголошення в Інтернеті, розсилка електронною поштою, повідомлення в соціальних мережах
- 4-Роздача флаєрів на вулиці;
- 5-Афіші в загальнодоступних місцях;
- 6-Від колег, друзів, родичів
- 7- «Сарафанне радіо»
- 8-Від компетентних осіб (фахівців, керівництва міста, регіону)
- 9-Інше _____

КІЛЬКА СЛІВ ПРО СЕБЕ:

16. Ваша стать:

1-чоловіча

2-жіноча

17. Ваш вік:

1. 14-17 років
2. 18-24 років
3. 25-35 років

4. 36-55 років
5. 56 - 65 років
6. Більше 65 років

18. - Ваша освіта:

- 1.Неповна середня
- 2.Середня
3. Середньо-спеціальна

- 4.Неповна вища
- 5.Вища

19. У якому навчальному закладі ви отримали свою професію (за дипломом)?**20. Характер Вашої зайнятості:**

- 1-Підприємець у великому або середньому бізнесі
- 2-Службовець держапарату (посадова особа)
- 3-Спеціаліст технічного профілю (з вищою або середньою спеціальною освітою)
- 4-Фахівець у галузі науки, культури, охорони здоров'я, освіти, дошкільного виховання (з вищою або середньою спеціальною освітою)
- 5-Працівник правоохоронних органів, військовослужбовець
- 6-Професійний політик, працівник управління держапарату
- 7-Керівник (заступник керівника) підприємства, установи, сільгоспідприємства
- 8-Займаюся дрібним бізнесом, індивідуальним підприємництвом

- 9-Службовець з числа допоміжного персоналу
- 10-Кваліфікований робітник
- 11-Різноробочий, підсобний робітник
- 12-Працівник сільгоспідприємства
- 13-Фермер
- 14-Учень, студент, курсант, аспірант
- 15-Непрацюючий пенсіонер
- 16-Домогосподарка
- 17-Не маю постійного місця роботи, але підробляю в різних місцях в залежності від обставин
- 18- Не працюю і не маю ніяких джерел доходу
- 19-Зареєстрований безробітний
- 20- Не працюю по інвалідності
- 21 - Працевлаштований інвалід
- 22-Інше _____

21. Ваш загальний стаж роботи:

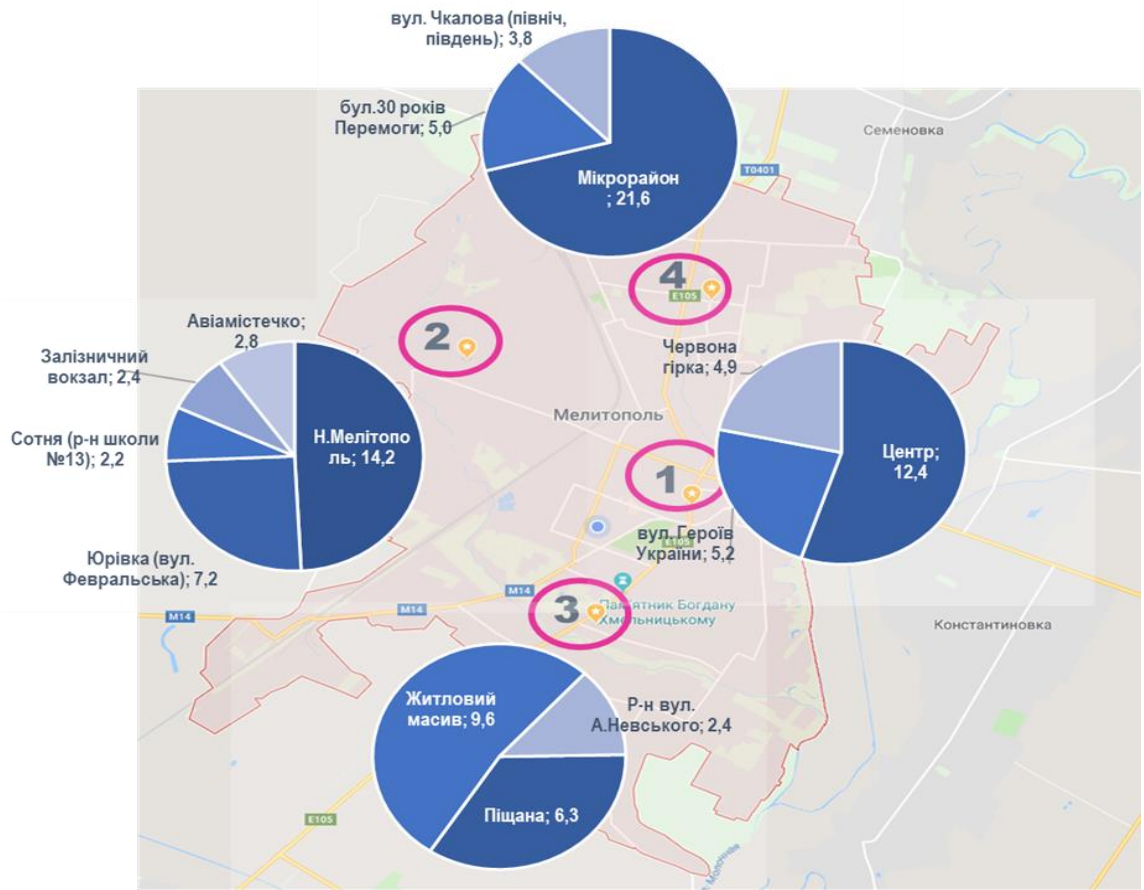
- 1-до 5 років
- 2-до 10 років
- 3-від 10 до 20 років

- 4-від 20 до 30 років
- 5-понад 30 років

22. Як давно Ви проживаєте в місті?

1. 1-3 року
2. 4-9 років
3. 10-19 років

4. 20-40 років
5. Від народження

Рецензія на дипломну роботу

Фокші Максима Андрійовича

Тема «Бібліотека як осередок популяризації додаткових освітніх послуг містян»

Дипломна робота Максима Фокші присвячена актуальній соціокультурній темі — трансформації бібліотек в умовах сучасного інформаційного суспільства та їх ролі у реалізації концепції освіти впродовж життя. Актуальність обраної теми зумовлена потребами місцевих громад в нових підходах до організації навчання, доступного кожному мешканцю, а також необхідністю модернізації бібліотечної системи відповідно до запитів часу.

Робота має логічну структуру, охоплює теоретичний аналіз функцій бібліотек у контексті модернізму та постмодернізму, і водночас ґрунтується на реальних емпіричних даних, отриманих у результаті соціологічного дослідження в місті Мелітополь. Автору вдалося виявити актуальні освітні потреби містян, рівень обізнаності з додатковими освітніми послугами, бар'єри участі у них та потенціал бібліотек як освітніх центрів.

Серед сильних сторін роботи слід відзначити глибоке теоретичне підґрунтя, застосування сучасних підходів до вивчення неформальної освіти,

а також практичну цінність отриманих результатів. Автор пропонує низку конкретних рекомендацій, які можуть бути використані в діяльності бібліотек та органів місцевого самоврядування.

Дипломна робота написана грамотно, стилістично витримана, містить обґрунтовані висновки. Матеріал викладено логічно, з використанням актуальних джерел. Автор продемонстрував вміння самостійно проводити соціологічне дослідження, аналізувати його результати та робити практичні узагальнення. Робота відповідає всім вимогам, що ставляться до кваліфікаційних робіт бакалавра, і заслуговує на **оцінку «відмінно»**, а її автор — на присвоєння ступеня бакалавра за спеціальністю 054 «Соціологія».

Рецензент: кандидат філософських наук, доцент Семікін М. О.

Заступник міського голови з питань
діяльності виконавчих органів ради
Михайло СЕМІКІН

